

Topoteka Hrvatskog željezničkog muzeja na primjeru Vinkovačke željezničke zbirke

Tamara Štefanac

U studenome 1878. dovršena je izgradnja pruge od Dalja preko Vinkovaca do Broda na Savi, odnosno Slavenskog Broda, koja je iste godine otvorena za promet. Time je započeo razvoj željezničkog prometa Vinkovaca kao jednog od najvažnijih željezničkih čvorišta 20. stoljeća u Hrvatskoj. U 140 godina eksploatacije navedene pruge i drugih pružnih čvorišta, željeznica je utjecala na prometni, gospodarski, demografski i kulturni razvitak gradova i mjesta kojima je prolazila. Vinkovačko čvorište, posebno grad Vinkovci, slovalo je kao grad željezničara u kojemu je svaka četvrta obitelj imala člana zaposlenog u željezničkom sustavu. Zahvaljujući onima koji su se deklarirali kao željezničari, sakupljeni su i sačuvani predmeti iz željezničke prošlosti vinkovačkoga čvorišta. Članovi Kluba umirovljenika HŽ-a iz Vinkovaca od 1994. su sakupljali predmete iz svoje radne prošlosti, dokumentirajući na taj način i razvoj željeznice na širem vinkovačkom području. Donirajući predmete Hrvatskom željezničkom muzeju u Zagrebu (HŽM) stvorili su mogućnost da se sakupljena građa trajno zaštititi i sačuvati kao jedinstvena željeznička zavičajna zbirka. Veći dio sakupljene građe izložen je od 2011. na stalnoj izložbi na željezničkom kolodvoru Vinkovci. Izložba je kreirana kroz model participacije, na tragu suvremenih muzeoloških promišljanja o nužnosti uključivanja lokalne zajednice i njezinih primarnih korisnika u muzejske narative. Treća faza u postojanju Vinkovačke željezničke zbirke počela je 2018. prezentacijom građe na platformi Topoteke, pri čemu je mrežni arhiv zamišljen kao nadopuna postojećoj izložbi i obrnuto.

Vinkovačka željeznička zbirka danas ima poseban status unutar fundusa HŽM-a. Prvo, u odnosu na ostale muzejske zbirke u HŽM-u, Vinkovačka željeznička zbirka je nastala kao projekt udruge željezničkih umirovljenika u koji se Muzej tek naknadno uključio. Sakupljanje građe bio je ujedno i proces

sjećanja, proces osobne tranzicije iz radnog okruženja u umirovljenički život, a stvaranje muzejskog prostora bila je kreacija mjesta pripadanja, kojeg su djelatnici odlaskom u mirovinu izgubili. Umirovljenici su stvaratelji zbirke i prezentiranog narativa, ali su ujedno i njeni najbliži korisnici. Drugo, za razliku od drugih HŽM-ovih zbirki, Vinkovačka željeznička zbirka u svojem nastanku, ali i razvoju, ima karakter memorabilije. Inače, tipski željeznički predmeti lokalnom su pripadnošću povezani sa specifičnim kontekstom vinkovačkog željezničkog čvorišta. Iako je građa sakupljena s relativno malog područja, sadržajno je raznolika, pri čemu raznolikosti pridonosi fotografsko dokumentarno gradivo. Željezničari, koji su prikupljali građu, putovali su, i to najčešće vlakovima, te su sa svojih putovanja donosili fotografije drugih željezničkih i kulturnih lokaliteta koje su potom uvrstili u zbirku. Prezentacija građe u mrežnom okruženju donosi nove izazove, a u kontekstu fizionomije ove zbirke, redefinira se pojam zajednice i to one koja će eventualno dalje stvarati mrežnu zbirku i one koja će ju koristiti. Vinkovački željeznički umirovljenici, koji su zbirku i stvorili, u mrežnom su okruženju samo jedna skupina među različitim interesnim grupama ljubitelja željeznice (lokalno, nacionalno i internacionalno), istraživačima zavičajne povijesti i pojedinačnim korištenjima prezentirane građe. Ovakav pomak donosi i potrebu za promišljanjem o novoj publici koja se mrežno okuplja oko ovakve tematike i redefiniranjem pristupa izgradnji nove mrežne publike. Istovremeno čini se iznimno važnim zadržati okupljene, oko zbirke i oko novog mrežnog arhiva, članove zajednice koji su zbirku i stvorili na način da se potakne aktivno uključivanje u kontekstualizaciju i obogaćivanje opisa sada mrežno dostupnih fotografskih izvora. Pomak u motivaciji u daljnjem sudjelovanju je velik. Dok su početkom 1990-ih primarni motivi bili potvrđivanje hrvatskog željezničkog identiteta, socijalno uključivanje pri

tranziciji iz radnog života u umirovljenički te ostavljanje tragova za budućnost, sada su promijenjeni i glavni akteri i motivacijski modeli uključivanja u daljnji razvoj zbirke u fizičkom i digitalnom okruženju.

Glavni cilj trenutačnih nastojanja HŽM-a je uključiti nove članove zajednice vinkovačkih željezničara, članova obitelji ili jednostavno simpatizera željezničke baštine, u život izložbe i mrežnog arhiva. Jedna od posebnih ciljnih skupina jesu inozemni ljubitelji željeznice i hobisti koji su na svojim proputovanjima kroz istočnu Hrvatsku fotografirali željezničku baštinu i te fotografije sačuvali u svojim privatnim arhivima. Zbog poticanja njihovog aktivnog sudjelovanja u dijeljenju memorabilija iz privatnih albuma Topoteka Vinkovačke željezničke zbirke opisana je i na engleskom jeziku, u nadi da će se time ujedno proširiti i krug korisnika građe i postići veća mrežna vidljivost. ■

Topoteka Željeznički muzej

INFO

Topoteka Hrvatski željeznički muzej: <https://crorailways.topoteka.net/>

Hrvatski željeznički muzej: <http://muzej.hzinfra.hr/>